

УДК 332.1:339.137.2(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2022-3-14>

Мережко В.М.

кандидат економічних наук, Заслужений економіст України,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету

Махначова Н.М.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету

Merezhko Volodymyr

Candidate of Economic Sciences, Honored Economist of Ukraine,
Senior Lecturer at the Department of Management and Administration
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

Makhnachova Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Management and Administration
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБЛАСТІ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE SOCIO-ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGION BY INCREASING THE COMPETITIVENESS OF THE REGION'S ECONOMY

В статті проведено дослідження стану забезпечення сталого розвитку соціально-економічного потенціалу Вінницької області шляхом підвищення конкурентоспроможності економіки регіону. Зазначено, що поширення COVID-19 мало негативний вплив на функціонування економіки: транспорт, туризм, сферу обслуговування, роздрібну торгівлю непродовольчими товарами, що найбільше постраждали від введення карантинних заходів та поширення вірусу. Уточнено, що поширення пандемії змінило порядок денний діяльності органів публічного управління у Вінницькій області. Забезпечено безперервну роботу об'єктів критично важливої інфраструктури та продовольчої безпеки, кризову комунікацію з населенням щодо дотримання карантинних заходів та подолання пандемії COVID-19. Встановлено, що в умовах воєнного стану ситуація із забезпеченням критичної інфраструктури ще більше загострилась, що слід враховувати при плануванні заходів з реалізації Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. Уточнено, що сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби суспільства в наш час, проте не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь забезпечувати власні потенційні потреби. Визначено, що значну роль у структурі реального сектору економіки відіграє промисловість Вінницької області, яка в продовж 2021 року не змогла повністю побороти спад економічної активності, пов'язаний з пандемією COVID-19. Проаналізовано, що більшість дослідників впливу COVID-2019 вказують на зростання бідності, банкрутство малого та середнього бізнесу, падіння економіки. Криза змусила експорти окремих країн переглянути свої внутрішні запаси продовольства і прийняти рішення щодо заборони експорту окремих видів продовольчих товарів. Водночас пандемія стимулювала розвиток інформаційно-комунікаційної сфери. Забезпечення умов сталого економічного розвитку та зростання конкурентоспроможності економіки області пропонується досягнути через розвиток промислового комплексу області; сприяння сталому розвитку аграрного виробництва; збільшення обсягів експорту товарів; позиціонування Вінниччини як регіону з сприятливим бізнес-кліматом та потужним інвестиційним потенціалом.

Ключові слова: сталий розвиток, соціально-економічний потенціал, стратегія розвитку, регіональне управління, конкурентоспроможність.

The article examines the state of ensuring the sustainable development of the social and economic potential of the Vinnytsia region by increasing the competitiveness of the region's economy. It was noted that the spread of COVID-19 had a negative impact on the functioning of the economy: transport, tourism, the service sector, retail trade in non-food products, which were the most affected by leading the quarantine measures and spreading the virus. It has been clarified that the spread of pandemic has changed the agenda of activities of public administration bodies in the Vinnytsia region. It was ensured continuous operation of critical infrastructure and food security facilities, crisis communication with the population regarding compliance with quarantine measures and overcoming COVID-19 pandemic. It was established that under the conditions of martial law, the situation with the provision of critical infrastructure has become even more acute, which should be taken into account when planning measures to implement the Strategy of Balanced Regional Development of the Vinnytsia Region for the period until 2027. It is specified that sustainable development is such development that meets the needs of society in our time, but does not endanger the ability of future generations to meet their own potential needs. It was determined that a significant role in the structure of the real sector of economy is played by the industry of the Vinnytsia region, which during 2021 could not fully overcome the decline in economic activity associated with the COVID-19 pandemic. It has been analyzed that most researchers of impact of COVID-2019 point to the growth of poverty, bankruptcy of small and medium businesses, and decline of the economy. The crisis has forced the governments of some countries to review their internal food stocks and decide to ban the export of certain types of food products. At the same time, the pandemic stimulated development of information and communication sphere. Ensuring the conditions of sustainable economic development and increasing the competitiveness of the region's economy is proposed to be achieved through the development of the region's industrial complex; promotion of sustainable development of agricultural production; increase in the volume of exports of goods; positioning Vinnytsia as a region with a favorable business climate and strong investment potential.

Keywords: sustainable development, social and economic potential, development strategy, regional management, competitiveness.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку соціально-економічного потенціалу Вінницької області є важливим напрямком діяльності органів публічного управління регіонального рівня. Головною метою Програми соціально-економічного розвитку області у 2021 році [1], яка відповідає меті Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року [2], було забезпечення сталого розвитку соціально-економічного потенціалу області шляхом підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, посилення інвестиційної та інноваційної привабливості, модернізації соціальної сфери, створення сприятливих умов для розвитку самодостатнього місцевого самоврядування задля покращення рівня добробуту та соціальної захищеності населення.

Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2021 рік, виконання якої проаналізовано в даній публікації, розкриває пріоритетні напрямки розвитку у всіх сферах життєдіяльності населення та враховує реалії сьогодення. Поширення COVID-19 мало негативний вплив на функціонування економіки: транспорт, туризм, сферу обслуговування, роздрібну торгівлю непродовольчими товарами, що найбільше постраждали від введення карантинних заходів та поширення вірусу. Поширення пандемії змінило порядок денний діяльності органів публічного управління у Вінницькій області – було забезпечено безперервну роботу об'єктів критично важливої інфраструктури та продовольчої безпеки, кризову комунікацію з населенням щодо дотримання карантинних заходів та подолання пандемії COVID-19. В умовах воєнного стану ситуація ще більше загострилась, що слід враховувати при плануванні заходів з реалізації стратегії [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із забезпеченням сталого роз-

витку, знаходяться в полі зору вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків з кінця ХХ століття до сьогодні. Поняття «сталий розвиток» вперше згадується 1987 року в доповіді Г.Х. Брунтланд «Наше спільне майбутнє», де було зазначено, що серед головних механізмів забезпечення змін у суспільстві є: створення перспектив для покращення існування населення та навколишнього середовища, а також розв'язання проблем розвитку промисловості, енергетики, регіональних та міжнародних відносин. Тобто йдеться про розвиток, що задовольняє потреби суспільства в наш час, проте не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь забезпечувати власні потенційні потреби, а саме мінімізація несприятливих наслідків виснаження природних ресурсів та екологічного забруднення в результаті швидкого соціально-економічного розвитку людства задля майбутнього [3]. На думку Т.В. Лазоренко, сталий розвиток підприємства забезпечується за рахунок поєднання та збалансування трьох складових діяльності кожного суб'єкта (екологічної, соціальної та економічної) [4]. Про вплив пандемії COVID-2019 на досягнення цілей сталого розвитку у своїх дослідженнях зазначає Н. Чала, а саме, що «вплив пандемії на всі без виключення сфери соціально-економічного життя країн на стільки сильний, що необхідно повністю змінювати моделі взаємовідносин як на глобальному рівні, так і на рівні країни» [5].

Зважаючи на значний перелік наукових публікацій в даному напрямку, а також численні проблеми на різних рівнях управління в досягненні цілей сталого розвитку, пов'язані з впливом пандемії COVID-2019 та впровадженням воєнного стану і веденням військових дій на території України, їх вплив на соціальну, економічну та екологічну сферу, вважаємо тему статті актуальною.

Постановка завдання. Забезпечення сталого розвитку соціально-економічного потенціалу

Вінницької області шляхом підвищення конкурентоспроможності економіки регіону; аналіз соціально-економічних показників розвитку підприємств Вінниччини та формування пропозицій щодо ефективного публічного управління на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Однією з центральних цілей Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2021 рік була ціль № 3 «Забезпечення умов сталого економічного розвитку. Зростання конкурентоспроможності економіки області». Значну роль у структурі реального сектору економіки відіграє промисловість Вінницької області, яка в продовж 2021 року не змогла повністю побороти спад економічної активності, пов'язаний з пандемією COVID-19.

Як зазначає Лазоренко Т.В. [4], сталий розвиток підприємств забезпечується за рахунок поєднання та збалансування трьох складових діяльності кожного суб'єкта (рисунок 1):

1) соціальна складова (передбачення ризиків, пов'язаних з управлінням персоналом; формування гнучкої системи менеджменту, орієнтованої на підтримку корпоративної і соціальної стабільності колективу);

2) економічна складова (зростання економічних показників ефективності підприємства завдяки раціональному використанню природних ресурсів та оптимізації бізнес-процесів компанії);

3) екологічна складова (орієнтація діяльності підприємства на цілісність та збереження фізичної та біологічної природних систем за допомогою екологізації виробничих процесів та забезпечення екологічної політики діяльності організації).

Взаємозв'язок наведених складових обумовлений тим, що лише зростання економічних показників не усуне проблем, які виникають в соціальній сфері, і, тим більше, не призведе до екологічної стійкості. Розроблена концепція сталого розвитку пропонує комбінований підхід до діяльності підприємств, при якому досягається паритетність соціальних, економічних та екологічних цілей, їх інтеграція та взаємозв'язок, зокрема ототожнення темпів економічного зростання та швидкості відновлення природних ресурсів [4].

Більшість дослідників впливу COVID-2019 вказують на зростання бідності, банкрутство малого та середнього бізнесу, падіння економіки. Криза змусила уряди окремих країн переглянути свої внутрішні запаси продовольства і прийняти рішення щодо заборони експорту окремих видів продовольчих товарів [5]. Водночас пандемія стимулювала розвиток інформаційно-комунікаційної сфери, що підтверджується даними агентства Блумберг [6], зокрема чітко зростання показали майданчики електронних продажів, відео-конференцій, соціальні мережі, доставки їжі, перевезення. Цікаво, що найуспішнішою у подоланні поширення коронавірусу виявилася Корея, яка використала цифрові технології для локалізації джерел поширення інфекції [5].

Загалом, для реалізації цілі № 3 [1] визначено 11 пріоритетних напрямків (рисунок 2).

Рис. 1. Ключові складові забезпечення сталого розвитку

Джерело: [4]

Серед основних напрямків можна виділити:

- розвиток промислового комплексу області;
- сприяння сталому розвитку аграрного виробництва;
- збільшення обсягів експорту товарів;
- позиціонування Вінниччини як регіону з сприятливим бізнес-кліматом та потужним інвестиційним потенціалом;
- зростання конкурентоспроможності економіки та підвищення добробуту громадян;
- розвиток малого та середнього бізнесу;
- впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

Так, за рахунок реалізованих у поточному та минулих роках інвестиційних проєктів у 2021 році можемо спостерігати зростання індексу промислового виробництва на 5% завдяки впровадженням у виробництво нових високоефективних технологій, адаптації роботи промислових підприємств в умовах коронавірусної кризи, покращенню ефективності господарювання та збільшенню попиту на виготовлену продукцію.

Зважаючи на складність сьогоденної ситуації, частина інвестиційних проєктів підприємств призупинена. Частина перенесена на наступні роки. Окремі проєкти, у зв'язку з великими ризиками, скасовані, але є й такі, які будуть реалізовані, проте зі зменшенням суми інвестицій. Слід зазначити, що значний вплив на інвестиційну діяльність має політика державного регулювання. Зміна механізмів державної підтримки відновлювальної енергетики в 2020 році обумовила найбільшу кількість призупинених та скасованих проєктів.

Разом з тим, є проєкти, реалізація яких не припиняється під час карантину та воєнного стану. Протягом січня-грудня 2021 року на території Вінницької області реалізовано 89 інвестиційних проєктів загальною вартістю майже 2,6 млрд грн та створено 960 нових робочих місць, з них по галузях:

- харчова – 21 проєкт на суму 786,1 млн грн, 259 нових робочих місць;

Рис. 2. Реалізація цілі № 3 Програми економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2021 рік
Джерело: складено колективом авторів

- розширення інфраструктури зберігання сільськогосподарської продукції – 33 проєкти на суму 969,8 млн грн, створено 256 нових робочих місць;
- альтернативна енергетика 10 проєктів, створено 53 нових робочих місця на суму 557,8 млн грн;
- інші – 25 проєктів на суму 263,6 млн грн, 272 нових робочих місця.

Слід також зазначити, що здійснено добір персоналу на ТОВ «Грін Кул» – 120 осіб [7]. У 2022–2023 роках приватними інвесторами на території області продовжується реалізація 87 довгострокових інвестиційних проєктів на загальну суму 2,66 млрд грн, а це – 1451 нове робоче місце, з них по галузях:

- харчова – 16 проєктів на суму більш ніж 621 млн грн, 560 робочих місць;
- сільське господарство – 34 проєкти на суму 500,7 млн грн, 275 нових робочих місць, в тому числі:
 - тваринництво – 8 проєктів на суму 74 млн грн, 94 робочих місця;
 - рослинництво – 2 проєкти на суму 33 млн грн, 75 робочих місць;
- розширення інфраструктури зберігання сільськогосподарської продукції (елеватори, зернохoviща, овоче- та плодосховища) – 16 проєктів на суму понад 375 млн грн, 82 робочих місця;
- інші в аграрній сфері – 8 проєктів на суму 18,7 млн грн, 24 робочих місць;
- альтернативна енергетика – 12 проєктів на суму 528,2 млн грн, 71 робоче місце;
- енергетика – 6 проєктів на суму більш ніж 243 млн грн;

- машинобудування – 2 проєкти на суму понад 4 млн грн, 115 робочих місць;
- інші – 17 проєктів на суму понад 765 млн грн, 430 робочих місць [7].

Найбільші проєкти, які були реалізовані впродовж 2021 року:

- запуск компанією ПрАТ «Плазма Тек» ділянки з виробництва залізного порошку методом водної атомізації (розпилення);
- будівництво складу готової продукції та матеріалів (логістичний хаб площею 11500 м²) на ТОВ «Люстдорф»;
- відкриття станції автоматизованих сортувальних терміналів компанією «Нова пошта»;
- будівництво цеху по виробництву обладнання для газорозподільчих мереж RGC Production.

Крім того, 12 травня 2021 року розпочалися підготовчі роботи з будівництва заводу для виробництва продукції для зимових видів спорту (лижі, лижні черевики та лижні кріплення) компанією ТОВ «Хед Вінниця» (головний акціонер – австрійська компанія «Head International Holding GmbH»), м. Вінниця. Термін реалізації – 18 місяців [7].

За 2021 рік індекс промислової продукції регіону склав 98,9% в порівнянні з 2020 роком. Зростання індексу промислової продукції спостерігається у розрізі таких секторів як:

- добувна промисловість та розроблення кар'єрів – 131,0%;
- машинобудування – 115,0%;
- виготовлення виробів з деревини – 114,8%;
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 100,5%.

Нерівномірне, нестійке економічне поживлення, зумовлене перебігом пандемії та карантинними обмеженнями у світі та в Україні, вплинуло на зменшення виробництва, яке спостерігалось у постачанні електроенергії – на 12,7% (зменшення замовлень енергоринку на виробництво, постачання та розподіл електроенергії, а також зменшення споживання природного газу) та у переробній промисловості – на 0,1%. Наприкінці 2022 року, внаслідок неодноразового обстрілу об'єктів критичної інфраструктури, постачання електроенергії ще значно ускладнилось. Частина підприємств Вінницької області припинила свою діяльність, частина скоротила виробничі потужності. Ряд підприємств запровадили (або залишили) роботу в нічну зміну, наприклад ТОВ «Євромед», ТОВ «Барлінек Інвест».

Висновки і пропозиції. В ході проведеного дослідження ми дійшли висновків, що органи публічного управління регіонального рівня враховують у стратегічних документах та в процесі діяльності визначені в статті взаємозв'язки «економіка – соціальна сфера – екологія». Підтвердженням цього є, зокрема, реалізація у Вінницькій області енергоефективних проєктів.

Важливим напрямком роботи органів публічної влади в умовах карантину та воєнного стану залишається реалізація інвестиційних проєктів, що дає змогу забезпечити робочими місцями населення регіону та сприяти наповненню місцевих бюджетів.

В умовах воєнного стану підприємства стають економічним тилом, який незважаючи на складні умови, продовжує реалізовувати можливість працювати в нічний час, з обмеженим використанням ресурсів, але зберігаючи робочі місця, допомагаючи армії та забезпечуючи населення необхідними товарами.

Щодо сформованих пропозицій, можна виділити:

- управління ризиками на рівні області та швидке реагування на зміни, зважаючи на внутрішні та зовнішні виклики;
- адаптивне управління підприємствами;
- партнерство у форматі «влада-бізнес-група» для забезпечення сталого розвитку Вінницької області та збереження конкурентоспроможності регіону.

Бібліографічний список:

1. Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2021 рік. URL: https://www.vin.gov.ua/images/ekonomika/Programa_2021.pdf.
2. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/strategy2027.pdf>.
3. Gro Harlem Brundtland. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oslo,

20 March 1987. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

4. Лазоренко Т.В. Сталый розвиток як основа економічного зростання підприємства. *Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»*. 2021. С. 90–91. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/230477-Текст%20статті-526211-1-10-20210502.pdf>.
5. Чала Н. Вплив пандемії COVID-2019 на досягнення цілей сталого розвитку. *Матеріали щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Україна 2030: Публічне управління для сталого розвитку»*. Київ, 2020 р. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20588/Chala_Vplyv_pandemii_COVID-2019_na_dosiahnennia_tsilei_staloho_rozvytku.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
6. Impact of the Corona crisis on startups & tech INITIAL FINDINGS 24 MARCH 2020. URL: <https://dealroom.co/uploaded/2020/06/Corona-vFINAL.pdf>.
7. Довідка про соціально-економічний розвиток Вінницької області січень-грудень 2021 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/invest/analitika/43323-analitichna-dovidka-pro-sotsialno-ekonomichnyy-rozvytok-vinnytskoyi-oblasti-za-sichen-traven-2021-roku-5>.

References:

1. Prohrama ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Vinnytskoi oblasti na 2021 rik [Program of economic and social development of Vinnytsia region for 2021]. Available at: https://www.vin.gov.ua/images/ekonomika/Programa_2021.pdf.
2. Stratehiia zbalansovanoho rehionalnoho rozvytku Vinnytskoi oblasti na period do 2027 roku [Strategy of balanced regional development of the Vinnytsia region for the period until 2027]. Available at: <https://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/strategy2027.pdf>.
3. Gro Harlem Brundtland. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oslo, 20 March 1987. Available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.
4. Lazorenko T.V. (2021) Stalyi rozvytok yak osnova ekonomichnoho zrostantia pidpriemstva [Sustainable development as the basis of economic growth of the enterprise]. II Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy», pp. 90–91. Available at: <file:///C:/Users/User/Downloads/230477-Текст%20статті-526211-1-10-20210502.pdf>.
5. Chala N. (2020) Vplyv pandemii COVID-2019 na dosiahnennia tsilei staloho rozvytku [Impact of the COVID-2019 pandemic on achieving the goals of sustainable development]. Materialy shchorichnoi mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii «Ukraina 2030: Publichne upravlinnia dlia staloho rozvytku». Kyiv. 2020 r. Available at: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20588/Chala_Vplyv_pandemii_COVID-2019_na_dosiahnennia_tsilei_staloho_rozvytku.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
6. Impact of the Corona crisis on startups & tech INITIAL FINDINGS 24 MARCH 2020. Available at: <https://dealroom.co/uploaded/2020/06/Corona-vFINAL.pdf>.
7. Dovidka pro sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Vinnytskoi oblasti sichen-hruden 2021 roku [Information on the socio-economic development of the Vinnytsia region in January–December 2021]. Available at: <https://www.vin.gov.ua/invest/analitika/43323-analitichna-dovidka-pro-sotsialno-ekonomichnyy-rozvytok-vinnytskoyi-oblasti-za-sichen-traven-2021-roku-5>.